

ЙОВО НЕДЕЛЧЕВ

БУКВАР ПО БЪЛГАРСКО

Човек като отиде при човек... За какво отива човек при другия човек? – Да си побъбри за едно-друго, за времето, за цената на хляба, но извън всякакво съмнение – да открие другия. От всеки може да се „купи“ нещо, но общуването със знаещия е особено полезно за любопитната, за жадната за знания човешка душа. Не става тъй – при кого сме отишли, за да се насладим на мъдростта му, той какво прави? – отвежда ни при други хора и чрез тях говори за онова, което сме срещали, но за нас останало невидяно...

На въпрос за художествено-то слово Емилиан Станев отговаря приблизително така:

– Дългът на писателя е не да твори нови думи, а да разкрива красотата на българската реч. Неговото творчество трябва да радва, да облагородява читателя с думи, видени от слънчевото око на писателя.

В есеистичната си книга „Апостоли на българския дух“ Христо Черняев играе ролята на Вергилий, за да ни срещне с мъже и жени, върху които Бог е сложил ръката си.

„Аз изказвам само моето отношение към българските творци и дейци, от които съм уважителен.“

Разбира се това не е вярно. Защото думата „респект“ не означаваше ли почит и уважение, но изпитвани поради страх? Христо Черняев ни води при хора, които обича, а любовта, знаем нейното безразсъдие, не познава страха.

В началото те са троица, но това е достатъчно, за да осъзнаем значимостта на опонентите в обзора му... Черняев не е привърженик на героичните пози и пред нас се явява перото на Паисий, с което е написана първата история на българите. На всичко отгоре, някой едва ли е очаквал – той го нарича „Най-първото, най-милото!“

В „Антология на българската лирика“ съставена от Петър Алипиев стоят шаманските думи на ювиги хан Омуртаг: „Човек и добре да живее, умира и друг се ражда, и нека роденият последен, като вижда това, да си спомня за този, който го е направил!“

Въпрос на гледна точка. В неизмеримия кръг на пръстена, някой знае ли, къде е края и къде е неговото начало?

Левски не виси със страшна сила на бесилото равно на кръста, а на челото на Ботев не

пищи страшният куршум... В къщата на Левски се таи скривалище, в което е „изчезнало бялото му лице“. На двора пък расте, цъфти и връзва плод най-българското дърво – жилав дрян. Ботев е „изследван“ заради неговия почерк, в „който няма нищо мирно и гладко – почерк остър като сабя“.

Може и така, нали?

Сега сме пред вечното жилище на Патриарха – духовния баща на всички българи, на когото „песните все ще се четат“.

В „Записки по българските въстания“ оживяват имената на Раковски, Каравелов, Левски, Ботев, Ангел Кънчев, Стефан Караджа, Панайот Волов, Хаджи Димитър и много, много други герои и жертви на въстанията. Редом с тях е и името на Захари Стоянов, който ще възкликне: „Те бяха честни и непорочни като ангели, идеални, каквито България едва ли ще роди вече!“

Този клик само укор ли е или надежда, че българската майка юнашка и занаятчица ще ражда достойни синове и дъщери?

На обявената писателска сбирка очакват Елин Пелин, но той няма да пристигне, той е в сините простори на небето. Яворов ще ни звъне по телефона на сърцето си: „Аз не живея, аз горя!“ До края на живота си ще рецитираме стихотворението на Стамен Панчев: „Сине мой, надежда скъпа!“ А Йовков, Боже, как да го чакаме да дойде „По теля, все по теля...“ Сега чувам шеметния марш на Иван Йончев „Един завет оставили са нам дедите, – велик завет, написан с кървав меч“. Но стига кръв! Защото кой от нас, българите, е пролял повече кръв? Марица тече окървавена...

Вижте, вижте! Летят „Пеперуди, пеперуди – тънки сребърни крила“. Душата на Лилиев ни облъхва. Дебелянов! Убит е най-нежният поет, а часовникът му все така тик-така. И няма смърт. Защото „Всичко писано от философи и поети ще се сбъдне!“ Окоето на Гео Милев все ни гледа! С крилата на Майстор Манол Асен Разцветников ни извисява над Тракия, „дето лични български юнаци трева косят – тънки коси точат“.

И няма нощ, и няма мрак, защото Смирненски ни Свети. „Ако слънцето угасне в боевете – то моето сърце кат слънце ще ви свети!“

Изящният Атанас Далчев, а до него Александър Муратов. С песенността на Далчевото слово Черняев му посвещава стихотворение:

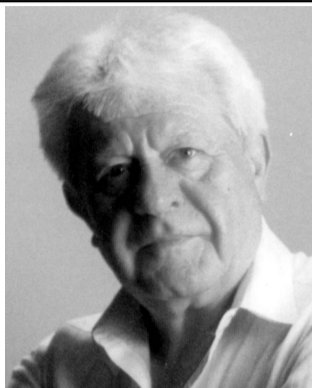
Ако дървета все възпявам,
дърветата цъфтят у мен...

Пред нас – сърдечни хълмове и върхове!

Този връх до небето – Никола Вапцаров!

„Да умреш, когато се отърва земята от отровната си плесен,
когато милионите възкръсват,
това е песен, да това е песен!“

Броим патроните в паласките на Ханчев... Яростни и кратки са строфите на Геров, а между тях и в далечината, се скриват родопските висини на Хайтов.

С Пеню Пенев ядохме печени картофи и вървахме като лунацици по скалите.

Дамян Дамянов, Евтим Евтимов, Иван Цанев, Таньо Клисуров, Здравко Недков, Никола Радев, Матей Шопкин, Владимир Башев, Блага Димитрова, Никола Инджов, Слав и Елка Няголова...

На Андрей Германов е посветил стихотворение:
... Летяха птици. Смееха се хора.
Зрънца къляха в тая земя

Наоколо сияеше простора
и нищо не напомняше за смърт.

Вървим по пътя на словото, не може да бъде! нима след 80-годишния Христо Черняев?! Със словото на Апостола се проверяваме...

Благодарим на Христо Черняев за буквара му по българство, за неговото слънчево око!

МАЙКИ

Все си мисля за тия жени
със сукмани, със сини престилки...
Под краката им – житени дни
и къляници кафяви костилки.

Все си мисля за тия ръце
с остри сърпове в жътвата
жълта.

Ако има земята сърце,
то от тях своята сила ще
гълта...

Все си мисля за тия очи,
от слъзи и от пот овлажнени.
Тъй големият залез мълчи,
с тихи сенки, до нас удължени.

Все си мисля за мекия звук
от напукани майчини устни;
като капки от летен капчук
той в душите ни нека се спусне.

Все си мисля за белия път
и за черната зла орисия,
край които цветята скърбят
за великата участ на тия,

дето до пъдпъдъчи гнезда
ни родиха с безропотен вопъл
като корен прострян без юзда,
сред жарта на горещника топъл.

Все си мисля за простия стон,
който всъщност е станал на
песен

и за вечния тих небосклон
в нас пропит и нататък понесен.

ПОХВАЛНО СЛОВО
ЗА ЖИВОТВОРНИЯ ЧОВЕШКИ ДУХ

На Иван Нанев – актьор, поет и Човек

За теб, Творцо, е моето похвално слово в Деня на театъра!

Докато твоят животворен Дух държи главата ти над водолинията на бурното житейско море – живееш и ще живееш пълноценно. Пишеш и ще пишеш. Защото, както е казано в светото писание, „човекът е смъртен с тялото си, с божествената си материя, но безсмъртен с Духа си. В предишния, настоящия и бъдещия живот.“

За твоя творчески Дух, който е пресъздал на сцената забележителните образи на Гърджала, Турлака, Татарина, Зоотехникът, Барабанчикът, Сомов, Павел от „Гераците“ и колко още! Не съм театровед, за да ги изброявам всичките и да ги маркирам по значение, прощавай! Във всеки от тях си оставил частица от себе си, от своя творчески полет в ония години. Гледал съм те аз на сцената как вдъхновено, многозначително и нервно биеше барабана. До спукване. Тъй както по-късно заби камбаната на будната човешка съвест и в своята сатирична поезия.

Възхищавал съм се, как само с физическото си присъствие, без много реплики и режисьорски висулки, изпълваше епизода; как раздвижваше очите и усмивките на зрителите. Навярно оттогава датира и нашето приятелство. После стана редовен участник в младежките предавания на Радио Варна като четец и рецитатор.

Рецитатор! Майстор на художественото слово! Театрален и художествен ръководител на стотици самодейци от региона и страната! Награди, отличия...

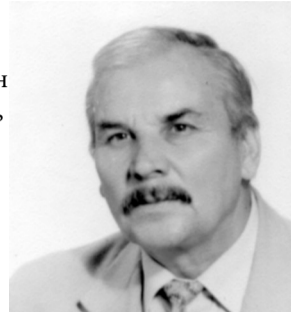
Думи, понятия, които събират в едно твоето име с твоя талант, твоята човешка доброта с твоята всеотдайност! Твоят неспокоен Дух с безсмъртния Дух на класиците, съхранен в още по-безсмъртните им стихове: на Ботев и Вазов, на Смирненски и Яворов, на Дебелянов и Вапцаров...

Сега, в годините на нашата късна, есенна равностетка, мога откровено да напиша, че твоят театрален и интерпретаторски Дух, може би запали в мен най-първата искра за моите театрални писания. Защото тогава, като млад редактор в Радио Варна, друг приятел-актьор аз няхах. Доскоро още пазех в архива си театралния вариант на първата книга от трилогията си „Луда Камчия“, който с теб сме чели и обсъждали...

Пиша тези редове за Духа, който от люлката до гроба, ден подир ден, търпеливо и целенасочено изгражда духовния образ на човека-творец.

Вярвай също и в друго: че и твоят поетичен Дух, приятелю наш, както е редно, ще те над-

живее,
запечатан
завинаги,
не само
в семейните
албуми и
спомени.
Той ще
обитава

обществените библиотеки, редом с Духовете на много големи и безсмъртни поети, творци, философи и мислители. Ей това е чудатото, вълшебното, неразбираемостта за околните утешение за нас, пишешите братя!

Та с това отклонение искам да кажа, стари мой приятелю, че пиша този благослов с любов за духа, който ще живее в твоите синове и внуци. И който в най-тежките дни на човека, прикован за леглото или инвалидния стол, носи и радост, и утеха. Живи послания от големия Живот зад четирите стени на болничната стая... Ако денонощните грижи на твоята всеотдайна съпруга, на синовете и внуците ти, които никога не те оставят сам, може да се нарече малко, щастливо обстоятелство, бъди благодарен все пак на съдбата, че ги имаш до себе си!

Какво още да ти кажа и напиша? А, да – щях да забравя!

Твоят борбен, животворен, творчески Дух вече опровергава АВТОДИАГНОЗАТА от последната ти поетична книга, в която пишеш:

„ Много приятели с мен се
простиha –
може би чакат ме горе, чакат
във Рай,
в някоя Божия кръмчица
тиha...“

Не, не са верни тези стихове! Защото ти си с нас, сред нас, един от нас. Ти си в нашите мисли и разговори, в пресните спомени за вълнуващи литературни срещи и четения. Ти си на страниците на нашите вестници, където често се появява твоето име. И като отличено с награди!... Смотата, драги мой, не се измерва само с непоносимите болки на болестта и нещастieto, с упоритите тревожни и болезнени мисли, че си безпомощен и забравен! За живия Дух чело-вечески, за безсмъртния Дух на Творца няма самота и забравя! Той може само да твори, да се радва и гневи на Живота...

Затова ти вярваме, както си написал:

„...Още се боря със сприи,
със мътни пороци,
още отглеждам в душата си
рози.

Още за слънце, за обич, за
нежност копнея...
С моята вяра безсмъртна
още живеея...“

П.БАЛЕВ, всички писатели
и интелектуалци от СЛОВ